

Žánr (polo)lidové písně očima čísel (cum grano salis)

Petr Nejedlý – Štěpán Šimek

s přispěním Terezy Hejdové a Blanky Nedvědové

*Výstavba českých folklorních písňových textů z přelomu
18. a 19. století (GA ČR 21-04973S – 2021–2023) (ÚJČ + EÚ)*

co reprezentuje lidová píseň?

je to folklorní ... – ??

- útvar?

- žánr?

- funkční styl?

co reprezentuje lidová píseň?

je to folklorní ... – ??

- žánr (pro účely našeho zkoumání)

meze „lidovosti“

- stýkání folkloru (nonartificiální umění) a pololidové slovesnosti (blízkost k artificiálnímu umění)
- otázka hranic: neostrá

meze „lidovosti“

- folklor: kolektivní potřeba výpovědi v určité sociální příležitosti
- pololidová tvorba: individuální potřeba výpovědi, popř. předmět obchodní činnosti (kramářská píseň)

meze „lidovosti“

=>

- umění: společenská smlouva mezi tvůrcem a recipienty – sdílení jedinečnosti a její ocenění
- folklor: nezbytná identifikace s celým společenstvím, sebeprojekce do něho, možnost společenství podílet se na produkci

meze „lidovosti“

=>

na lexikální rovině předpoklad „chudší“ (tj. a) ustálenější, b) formalizovanější) slovní zásoby lidové písně

ověříme, potvrdíme??

materiálová báze

- Antonín Franci (1731–1821) – písně „nové“
(spíše z kramářského a písmáckého prostředí)
- Jan Jeník z Bratřic (1756–1845) – písně
osvojené v mládí (lidové)

materiálová báze

	Franci	Jeník
počet písní	59	182
počet strof	469	258
počet slov	10 254	5 073
počet lexémů	2 343	1 351
prům. počet strof v písni	7,949	1,418
prům. počet slov v písni	173,797	27,874
prům. počet lexémů v písni	39,712	7,451
prům. počet slov ve strofě	21,864	19,678
počet veršů (řádků)	2 451	1 459
prům. počet veršů ve strofě	5,226	5,655
počet znaků (vč. interpunkce)	50 467	24 476
průměrná frekvence lexému /10 tis.	4,268	7,401

interpretace

předpoklad:

a) diference obou žánrů (viz výše)

b) přesto srovnatelné některé vlastnosti –
podobné sociální prostředí, víceméně totéž
publikum (jen ne zcela identický repertoár
sociálních příležitostí a komunikačních situací:
např. tancovačka vs. jarmark, ...)

materiálová báze

	Franci	Jeník
počet písní	59	182
počet strof	469	258
počet slov	10 254	5 073
počet lexémů	2 343	1 351
prům. počet strof v písni	7,949	1,418
prům. počet slov v písni	173,797	27,874
prům. počet lexémů v písni	39,712	7,451
prům. počet slov ve strofě	21,864	19,678
počet veršů (řádků)	2 451	1 459
prům. počet veršů ve strofě	5,226	5,655
počet znaků (vč. interpunkce)	50 467	24 476
průměrná frekvence lexému /10 tis.	4,268	7,401

materiálová báze

	Franci	Jeník
počet písní	59	182
počet strof	469	258
počet slov	10 254	5 073
počet lexémů	2 343	1 351
prům. počet strof v písni	7,949	1,418
prům. počet slov v písni	173,797	27,874
prům. počet lexémů v písni	39,712	7,451
prům. počet slov ve strofě	21,864	19,678
počet veršů (řádků)	2 451	1 459
prům. počet veršů ve strofě	5,226	5,655
počet znaků (vč. interpunkce)	50 467	24 476
průměrná frekvence lexému /10 tis.	4,268	7,401

interpretace

pololidová píseň: větší obsahová a pojmenovací volnost, propracovaná metaforičnost, verbalismus (viz obsahová synonyma)

srov. různé zpracování téhož motivu:

*dobře tě slyším, jenomže já tobě, **potěšení moje**, otevřít nesmím. Když neotevřeš, ... nepřijdu já k tobě, **potěšení moje**, do smrti podnes*

×

*Anjelské stvoření, má perličko, tvé dveře odevři, **mé srdečko**, **dveře milosti**, neb tluču dosti*

materiálová báze

	Franci	Jeník
počet písní	59	182
počet strof	469	258
počet slov	10 254	5 073
počet lexémů	2 343	1 351
prům. počet strof v písni	7,949	1,418
prům. počet slov v písni	173,797	27,874
prům. počet lexémů v písni	39,712	7,451
prům. počet slov ve strofě	21,864	19,678
počet veršů (řádků)	2 451	1 459
prům. počet veršů ve strofě	5,226	5,655
počet znaků (vč. interpunkce)	50 467	24 476
průměrná frekvence lexému /10 tis.	4,268	7,401

interpretace

širší slovní zásoba Franclova zpěvníku, menší
tematická a motivická ustálenost pololidové
slovesnosti

materiálová báze

	Franci	Jeník
počet písní	59	182
počet strof	469	258
počet slov	10 254	5 073
počet lexémů	2 343	1 351
prům. počet strof v písni	7,949	1,418
prům. počet slov v písni	173,797	27,874
prům. počet lexémů v písni	39,712	7,451
prům. počet slov ve strofě	21,864	19,678
počet veršů (řádků)	2 451	1 459
prům. počet veršů ve strofě	5,226	5,655
počet znaků (vč. interpunkce)	50 467	24 476
průměrná frekvence lexému /10 tis.	4,268	7,401

interpretace

výrazná převaha na straně Francla – dáno délkou písni, přispívá i jejich větší obsahová šíře

materiálová báze

	Franci	Jeník
počet písní	59	182
počet strof	469	258
počet slov	10 254	5 073
počet lexémů	2 343	1 351
prům. počet strof v písni	7,949	1,418
prům. počet slov v písni	173,797	27,874
prům. počet lexémů v písni	39,712	7,451
prům. počet slov ve strofě	21,864	19,678
počet veršů (řádků)	2 451	1 459
prům. počet veršů ve strofě	5,226	5,655
počet znaků (vč. interpunkce)	50 467	24 476
průměrná frekvence lexému /10 tis.	4,268	7,401

interpretace

Jeník: veršový rozměr lidové písně skromnější – přítomny i jednoduché, lakonické nápěvy až na úrovni popěvku (*Terinko, bloudíš, / že za mnou chodíš, / a já mám jinou, / ty o tom nevíš*)

Francl – nepatrně delší verš – častá „obecná nota“ – 4 verše * 8 slabik – nebo její replikace

přesto rozdíl nepatrný (nápěvová prostupnost)

materiálová báze

	Franci	Jeník
počet písní	59	182
počet strof	469	258
počet slov	10 254	5 073
počet lexémů	2 343	1 351
prům. počet strof v písni	7,949	1,418
prům. počet slov v písni	173,797	27,874
prům. počet lexémů v písni	39,712	7,451
prům. počet slov ve strofě	21,864	19,678
počet veršů (řádků)	2 451	1 459
prům. počet veršů ve strofě	5,226	5,655
počet znaků (vč. interpunkce)	50 467	24 476
průměrná frekvence lexému /10 tis.	4,268	7,401

interpretace

průměrná délka slova: Franci 4,92, Jeník 4,82 –
srovnatelné

interpretace

veškerá data – žánrotvorná povaha

např. formativní funkce žánru:

dominantní šíření textu ústní u lidové písně vs.
písemné u pololidové skladby apod.

lexémy a jejich frekvenční statistiky

folklorní „klíčová“ slova vs. abstrakta:

	Jeník	Franci
panenka	32.–33.	130.–143.
panna	339.–585.	52.–53.
kůň	56.–60.	577.–954.
koníček	587.–1351.	0
milý/milá	21.–22.	30.–31.
překážka	0	+
upřímnost	146.–180.	79.–92.

lexémy a jejich frekvenční statistiky

subjekty děje:

	Jeník	Francl
srdce	77.–85.	19.–20.
hoch	587.–1351.	0
chlapec	239.–338.	577.–954.
děvče	181.–238.	440.–576.
dívka	339.–586.	0

Jeník: *že by se mnou srdce rozdělila; falešné srdce máš; bolí mě moje srdce*

Francl: *již já musím pryč od tebe, mé srdce; dvě srdce k sobě upřímné; líbal jsem té ruce, ó, tyranské srdce*

lexémy a jejich frekvenční statistiky

duševní stavy a pochody:

	Jeník	Francl
plakati	239.–338.	156.–174.
omdlévati	0	272.–341.
zemdlený	587.–1351.	342.–439.
mdloba	0	577.–954.
milost	0	+
milostivý	0	+
přemilostně	0	+
milovati	65.–76.	34.

Francl: *milování, milovati se, milovník, milovnice, milovníček, zamilovati*

data a jejich interpretace

1. osoba sg. prez. slovesa *míti* – sémantické funkce:

Jeník jen 18x – nejčastěji *já mám ... mou milou, chaloupku, vraný koně, ...*

Francl **40x** – **ovšem** převážně ve významu „sollen“: *co mám smutná dělati, co mám říct, mám trpět, mám se lásky báti, ...*

lexémy a jejich nekvantitativní „statistiky“

vlastní jména:

Jeník: rodná jména – *Janek, Jiří, Johanes, Honzíček, Káča, Kačenka, Kačena, Terinka, ...*

toponyma – *Kutná Hora, Plzeň, Praha, ...*

Franci: rodná jména – *Ančička, Honzíček, ...*

příjmení – *Holíček, Koded*

jména cizí – *Ráchel, Katrle; Kivrt, Dekrt, Krunzman; Héraklitos, Démokritos; Šternberk*

pestřejší repertoár toponym – *Brod, Budín, Doupov, Karlspot*

lexémy a jejich frekvenční statistiky

„velká pětka“ a ti druzí – srovnatelné poměry:

Jeník	Francl
1. auxiliár	1. auxiliár
2. já	2. já
3. se	3. ten
4. ten	4. se
5. můj	5. můj
6. míti	6. ty
7. na	7. na
8. ty	8. on
9. on	9. v

lexémy a jejich „statistiky“

vulgarismy:

Jeník: *kunda, jebati/děbati/drbati, chcáti, mrdnouti; hovno 2x; sráti 4x, posrati se 4x; **prdel 13x***

Francl: *hovno 3x; sráti 2x, posrati se 1x; **prdel 2x**; dvojsmysly (polysémnní *pomrdá(vá)vati*); obhroublé *žráti**

v tomto směru dostává Francl na frak

lexémy a jejich „statistiky“

další možnosti zkoumání – synsémantika :
různý význam předložek (místní, časový, měrový,
způsobový, kauzální, ...), např. *za*:

Jeník: prostor, čas – *že za mnou chodíš, co to máš za ňadry, za tou naší stodoličkou; za krátký čas + „co za“ (co to máš za tělo)*

Franci: způsob – *mají mě za blázna, havran má ševce za ďábla, provázky míval koštišťář za podvazky*

spojky s vyšší mírou abstrakce, kauzality (typy souvětí!) atd.

lexémy a jejich „statistiky“

distinkce mezi folklorní a pololidovou slovesností
– možná jsou další statistická data

„špička“ autosémantik:

Jeník: 21. *milý* – 33x

Francl: 20. *srdce* – 66x

Ize srovnávat další a další parametry, ale ...

čas běží ...

shrnutí

východisko: neostrá hranice mezi lidovou a pololidovou písní

ověřován: předpoklad větší ustálenosti folklorního písňového lexika

	počet slov	1. – 50. lexém	1. – 100. lexém
Jeník	5073	2334	2820
procentuálně		46,0	55,6
Francl	10254	4504	5482
procentuálně		43,9	53,5

závěr

Texty zkoumaných sbírek takový předpoklad opravňují.

**Děkujeme za
pozornost**